

KÖZLEMÉNYEK

Fogolytörzskönyv, sajtóvétség és biztosíték.* A Budapesti Királyi Törvényszéki Fogház 1878-as, 577-es számú fogolytörzskönyvi bejegyzése szerint az 52 éves, 171 cm magas, kék szemű, szőkés-őszes hajú, bajszos elítélt az 1878. június 5-én meghozott törvényszéki, sajtóvétség ügyében meghozott ítélet alapján június 6-án nyolc napos elzárásának letöltését megkezdte. A hét gyermeket nevelő, különösebb iskolai végzettség nélküli, héber vallású, németül és franciául (utóbbit csak „kis” fokon) beszélő, büntetlen előéletű férfi az ítélet szerint saját maga állta a börtön költségeit is.¹

Az előző bekezdés összes információja mindössze egyetlen forrásból ered, abból a bizonyos 577-es fogolytörzskönyvi adatlapból. A vizsgálat célja annak bemutatása, miként lehet egy eleddig nem kellően kiaknázott forrástípust társadalomtörténeti vizsgálathoz alkalmazni: a kiolvasható személyes adatokon túl a forrást egy sajtóvétségi eset megvilágítására használom fel, és a levonandó következtetéseket szélesebb társadalomtörténeti kontextusban is megpróbálom értelmezni.

A forrás típusa

A fogolytörzskönyvek a Budapesti Fővárosi Levéltár anyagában a különböző fővárosi büntetés-végrehajtási intézmények irategyütteseiben találhatók meg.² Mivel a mutatókönyvek hiányosak, ezért nehézkés a velük kapcsolatos kutatás, de ezt a problémát kiválóan orvosolta, hogy 2013-ban az internetre is felkerült a vonatkozó adatbázis egy része (és bővítik is tovább),³ így már könnyen lehet névre is keresni, továbbá sok esetben maguk a fogolytörzskönyvek is megtekinthetők ugyanott.

A fogolytörzskönyveket a budapesti büntetés-végrehajtási intézetek állították ki a különböző vétségek és büntettek miatt letartóztatott és elítélt személyekről, tehát azokról, akik az adott intézményben voltak kénytelenek letölteni hosszabb-rövidebb ideig tartó büntetésüket. A törzskönyvben előre megírt rubrikákat kellett kitölteni a hatóságnak, és ezek alapján az egyes személyekről felvett adatok két csoportra oszthatók: az első csoport részletesen, 14 jellemző alapján megadja az elítélt személyleírását (magasság, testalkat, szeme színe, orra formája stb.), továbbá a szülőhelyét, családi állapotát, gyermekei számát, vallását, nyelvismeretét, foglalkozását, iskolázottságát, esetleges büntetett előéletét. A törzskönyvek rubrikáinak másik fele már a büntetéssel kapcsolatos adatokat veszi sorra, mint pl. kivonat az ítéletből (általában csak a büntetést ismétlik meg, és annak is csak a szabadságvesztésre vonatkozó részét, tehát ami a büntetés-végrehajtási intézményt közvetlenül érinti),

---

* A tanulmány a MTA OSZK Res Libraria Hungariae Kutatócsoportja 19. századi Könyv- és Sajtótörténeti Műhelyének kutatási programja keretében készült el.

¹ Budapest Főváros Levéltára (továbbiakban BFL) VII.106. 577-es törzskönyvi szám. <http://home.arcanum.hu/fogoly/view/30393/?pg=0>

² BFL VII.101–107.

³ <http://home.arcanum.hu/fogoly/>

a büntetés megkezdésének időpontja, büntetés alatti magaviselet stb. Az évek során a törzskönyvek rubrikái változtak, de az alapvető szempontok megmaradtak.

Wodianer Fülöp 1878-as fogolytörzskönyvi bejegyzésének átirata

	Törzskönyvi szám: 577				
1.	Vezeték- és keresztnéve	Wodianer Fülöp			
2.	Netaláni álneve				
3.	Személyleírása	Nagysága	171 cm	Szeme	kékes
		Testalkata	sugar	Orra	hosszú
		Arcza	kerek	Szája	rend
		Arcszíne	szőkés	Fogai	4 hiány
		Haja	hamus	Bajusza	őszes
		Homloka	rend	Álla	kerek
		Szemöldöke	hamus	Különös ismertető jelei	
4.	Szülőhelye	Csongrád m. H. M. Vásárhely			
5.	Utolsó lakhelye	Pest megyeház tér 9. sz.			
6.	Törvényes házasságból született-e vagy nem?	törvényes			
7.	Életkora	52 éves			
8.	Anyanyelve	magyar			
9.	Nyelvismeretei	magyar, német, kis francia			
10.	Részesült-e magasb oktatásban?	nem			
11.	Tud-e írni, olvasni, számolni?	tud			
12.	Hitvallása és vallási ismeretei	héb			
13.	Nőtlen vagy hajadon, nős vagy férjes, özvegy?	nős, 7 gyermeke			
14.	Szülei élnek, nem élnek?	nem élnek			
15.	Hivatása (mestersége, foglalkozása), foglalkozás nélküli	könyvnyomda tulajdonos			
16.	Bír-e vagyonnal és hol?	Pest I házzal			
17.	Volt-e előbb kihágás miatt büntetve?	nem volt			
18.	Mily büntényekért fenyítettetett előbb? Ugyanazon nemű büntényekért hányszor? (visszaeső) Most általában hányadszor büntetettik?	nem, 1			
19.	Azon bűncselekmény, melynek vádja miatt letartóztatott, vagy a mely miatt vád alá helyeztetett	sajtó vétség			
20.	A mostani elítélés alapjául szolgáló bűncselekmény	sajtó vétség			

A sajtóvétség

Akit tehát rabosítottak, arról készült fogolytörzskönyvi lap, így, mint a fenti példában is láttuk, a sajtóvétség miatt elzárásra ítéletről is.⁴ A fogolytörzskönyvekből kiolvashatóan az ilyen ügyekben az ítéletek többnyire rágalalmazási, becsületsértési ügyekben születtek. Ugyanakkor sajtóvétséget nem csak rágalalmazással, vagy a már felsorolt, aktív szereplést igénylő tevékenységgel lehetett elkövetni (tehát pl. egy cikkel vagy reklámszöveggel), hanem annak számított az is, ha a lapkiadók a megjelentetett napilap biztosítékát nem rendezték hiánytalanul. Az 1867-ben újra életbe léptetett 1848-as sajtótörvény 30.§-a pontosan megadta, hogy a politikai napilapok esetében 10 000 forintos biztosítékot kell letenni,⁵ és amennyiben ennek nem készpénzben, hanem ingatlanra betáblázott kötelező formájában tesz eleget a lap kiadója, akkor a kaució kétszeresét kell biztosítani. A biztosíték törvény által is kimondott elsődleges célja az volt, hogy bármilyen, a lappal kapcsolatos sajtóvétség esetén a büntetést abból rögtön le is vonhassa az illetékes hatóság, tehát egyfajta garanciát jelentett, ugyanakkor a kiadók többnyire nem kockáztatták a lapjuk fennmaradását, tehát kifizették a jóval kisebb összegű sajtóvétségi büntetéseket, anélkül, hogy az ingatlanokat eladták volna. A biztosíték ingatlanra való betáblázása tehát egyfelől könnyebbé jelentett, hiszen nem kellett a 10 500 forintot készpénzben letenni, másfelől, mint az látni fogjuk, az érdekelt felek eltérően értelmezhettek a törvény szövegét és a gyakorlatot, és ezek az eltérések súlyosabb következményekre vezethettek.

1871-ben történt egy kísérlet a biztosíték eltörlésére, de a képviselőház javaslatát végül leszavazták.⁶ A 31.§ szabályozta azt, hogy milyen büntetésre számíthattak azok, akik nem teljesítették az előbbi feltételt: ilyen típusú vétségért az elkövető „egy évi fogságig, és 500 forintig terjedhető büntetéssel sújtatik”.⁷ 1871-ben egy igazságügyi miniszteri rendeletben jelentősen könnyítették a sajtóvétség miatt kiszabható elzárás körülményein, például az elítélt választhatott a börtönkoszt vagy a saját maga által biztosított (fizetett) ételmezés között.⁸

További érdekessége a fenti szabályozásnak, hogy mindezzel a sajtóvétséget gyakorlatilag elkülönítették a büntetőtörvényektől, különálló büntettnek minősítették, saját büntetési tételekkel. A „köztörvények” alá csak abban az esetben sorolták be a sajtóvétség tárgyalását, ha az „valamely bűn vagy vétség elkövetésére, egyenes és határozott felhívást tesz sajtó útján”.⁹

⁴ 1848: XVIII. tc. Sajtóvétséget lehetett elkövetni például a „tisztességes erkölcsök” megsértésével, a fennálló rend elleni izgatással, felségsértéssel vagy magánzemélyek megrágalmazásával.

⁵ A 10 000 forintos értéket 1848-ban még pengő forintban határozták meg, de 1857-től már osztrák értékű forinttal számoltak. Mivel az 1858-as pátens szerint 100 konvenció (vagy pengő) forint ért 105 osztrák értékű forintot, ezért 10 500 osztrák értékű forint lett a biztosíték összege.

⁶ GERGELY András, VELIKY János, *A politikai sajtó helyzete a kiegyezés után = A magyar sajtó története*, II/2. Kosáry Domokos, Németh G. Béla (szerk.), Budapest, Akadémiai Kiadó, 1985, 29. – Ennél pontosabb képet kapunk, ha belenézünk a *Képviselőházi Naplók*ba: Györfly Gyula 1871. november 22-i indítványa a többi iparos szakmához hasonlóan a nyomdákknak és kiadóknak kötelező kaucióját is eltörölte volna (*Képviselőházi Napló*, 1869, XVIII, 21–21, 32). Az eltörlés mellett november 23-án többek között felszólalt Tisza Kálmán, és Jókai Mór is (*Képviselőházi Napló*, 1869, XVIII, 32–34.), és 108 igen szavazattal (106 ellenében) el is fogadták az indítványt. A Főrendiházban a jogügyi bizottság azonban elutasította a tervezetet, mert a lapszerkesztést nem tekintette ipari tevékenységnek (*Főrendiházi Napló*, 1869, II, 342–344).

⁷ 1848: XVIII. 31.§.

⁸ Idézi: BUZINKAY Géza, *Kis magyar sajtótörténet*, Budapest, Haza és Haladás Alapítvány, 1993.

⁹ 1848: XVIII. 3–4.§.

A fogolytörzskönyv tulajdonosa és sajtóvétsége a korabeli sajtó tálalásában

Mindezek után térjünk vissza a bevezetőben megemlített fogolytörzskönyvre: az 577-es törzskönyv Wodianer Fülöp budapesti nyomdatulajdonoshoz és lapkiadóhoz tartozott, aki már az 1850-es évektől vezette családi cégét, a Wodianer és Fiait Pesten. 1874-ben több lára állította cégét azzal, hogy megvásárolta Lampel Róbert könyvkiadóját. A nyomdatulajdonos és akkor már könyvkiadó Wodianer az 1870-es évek második felében az újságkiadásba is belevágott, 1877-ben indította meg *Közvélemény* és *Budapest* című lapjait, később a *Kis Újságot* vagy a *Mátyás Diákot*. Az a bizonyos sajtóvétség ügyében meghozott ítélet a *Budapest* lap kapcsán született meg.¹⁰ A fogolytörzskönyvekből nem feltétlenül derül ki, hogy pontosan milyen sajtóvétséget követett el az elítélt, de a bejegyzések tartalmazzák a bírósági ítélet számát és dátumát, így van esély utánanézni a konkrét bírósági eljárásnak is. Egészen pontosan lenne esélye, mert Wodianer sajtóvétségének bírósági anyaga nem maradt fenn. Ugyanakkor, ismerve a pontos dátumot, más források segítségével mégis kideríthető, hogy miért kellett a Wodianer és Fiai cég alapítójának börtönbe vonulnia.

Miközben a korabeli napilapok első oldalait az I. Vilmos német császár elleni június 2-i merényletről szóló tudósítások uralták, szinte mindegyik közölt hosszabb-rövidebb beszámolót Wodianer elítéléséről is.¹¹ Ezeket nem érdemes mind felidézni, az igényesebb beszámolókat egyértelműen egymástól vették át a lapok, elegendő ha csak a legrészletesebbet ismertetjük.¹² A *Pesti Napló* 1878. június 6-i számában, a „Törvényszéki Csarnok” rovatban közli az ügy részleteit és előzményeit, június 5-ére dátumozva az ítéletet, ami megegyezik a fogolytörzskönyvi lapon feltüntetett időponttal.¹³ Az újság szerint Wodianer Fülöp 1877. november 14-én jelentette be a törvényi szabályozásnak megfelelően a főváros polgármesterének,¹⁴ Kammermayer Károlynak, hogy megindítja *Budapest* című képes politikai napilapját. Ekkor azonban még nem jelezte, hogy miképpen kíván gondoskodni a kaució biztosításáról, így a polgármester három napot adott, hogy pótolja a hiányt. November 22-én újabb kérvény érkezett a polgármesterhez Wodianertől, és ehhez már mellékelte a biztosítékot fedező ingatlan betáblázásnak kérelmét is a telekkönyvi hivatal felé (vagyis a konkrét biztosítékról szóló igazolást még nem). A polgármester ezt sem ítélte megfelelőnek, mire Wodianer a belügyminiszterhez fordult az ügyben, de ott 1878. január 7-én szintén elutasították. A biztosíték ügye csak 1878. június 1-én rendeződött, közben a *Budapest* zavartalanul megjelenhetett (arról, hogy a köztes időszakban, tehát öt hónap alatt mi történt, a *Pesti Hírlap* nem írt semmit). A törvényszék mindazonáltal eljárást kezdeményezett, és végül az 1848. évi sajtótörvény 31. §-ának második bekezdése alapján nyolcnapos elzárásra és 100 forint büntetés megfizetésére ítélte Wodianert, aki mindössze annyit ért el, hogy kapott 24 óra haladékot folyó ügyei lezárására; június 6-án azonban meg kellett kezdenie büntetése letöltését.

1878. június 7-én Wodianer saját lapja, a *Budapest* is lehozta a saját verzióját az ügyről, nem rejtve el azon szándékát, hogy elsősorban a többi lapban megjelent tudósításra kíván reagálni: „[I]ap-társaink tévesen adván elő az ezen végtárgyalásra okot szolgáltatató ügyet”.¹⁵ „A »Budapest« kiadó-

¹⁰ Saját meghatározása szerint a *Budapest* „képes politikai napilap” volt. 1880-ban magába olvasztotta a *Közvéleményt* és a következő évtizedben jól jövedelmező ellenzéki lappá nőtte ki magát.

¹¹ *Pesti Napló*, 1878. június. 6.; *A Hon*, 1878. június 6.; *Fővárosi Lapok*, 1878. június 7.; *Neues Pester Journal*, 1878. június 6.; *Nemzeti Hírlap*, 1878. június 6.; *Magyar Hírlap* 1878. június 6.

¹² A *Pesti Napló*, a *Magyar Hírlap* és *A Hon* közölték a legrészletesebb, ugyanakkor szóró szóra megegyező tudósítást.

¹³ *Pesti Napló*, 1878. június 6.

¹⁴ 1848: XVIII. 30§.

¹⁵ *Budapest*, 1878. június 7. Ugyanakkor a sajtótörvény vonatkozó, 35. §-a is kötelezte a kiadót az ítélet közzétételére.

jának sajtóügye” című cikk pontosabb adatokat közöl, mint a többi napilap, például kiderül, hogy Wodianer két ingatlanát tábláztatta be a *Budapest* biztosítékának fedezetéül, amelyek együttesen 192 000 forintra becsültettek.¹⁶ De a polgármester szerint már annyi másik követelés volt betáblázva az ingatlanokra, hogy a kétszer 10 500 forintra nem maradt elegendő fedezet. Február 7-én adtak nyolc napot, hogy pótolja a biztosíték hiányát, és ezek után fellebbezett a belügyminiszterhez Wodianer, aki „érdemileg” jóváhagyta a polgármester határozatát, noha ő is elismerte, hogy „a betáblázott magánkövetelések kettős értéke” nem veendő alapul (ennek kifejtését lásd később – S. Sz.). A cikk kiszámolta, hogy Wodianer ingatlanai 30 000 forintra is biztosítékot nyújtanának. Kitértek arra is, hogy a többi lap szerint Wodianert azért ítélték el, mert csak június 1-jén, tehát jelentősen elkésve tette le a kiadó a biztosítékot, holott „[a] törvényszék nem lévén azonban hivatalva megvizsgálni azt, vajon a közigazgatási hatóság helyesen vagy tévesen járt-e el a biztosíték fedezetének kiszámítása körül (s hogy tévesen járt el, azt kiderítettük): Wodianer [sic!] Fülöp urat az államügyész által ellene emelt vád folytán, sajtóvétségben vétkesnek találta. – Az általunk vázolt tényállás megadja a kommentárt az ítélethez is.” Vagyis a *Budapest* az ítéletet magát nem vonta kétségbe, de annak megalapozottságát annál inkább. Mint látni fogjuk, az ő általuk közölt verzió sem tekinthető alaposnak és mindenre kiterjedőnek.

A sajtóvétség a Fővárosi Tanács és a Belügyminisztérium iratai alapján

Levéltári forrásokkal pontosíthatók tovább a részletek. Ezek szerint Wodianer Fülöp 1877. november 13-án bejelentette a *Budapest* című képes politikai napilap megindítását:

„Tekintetes fővárosi polgármesteri Elnökség!

Van szerencsém a tek. Polgármesteri Elnökségnek jelentést tenni, hogy kiadásomban s tulajdon nyomdában holnaputántól – f. é. november hó 15-től kezdve »Budapest« című képes politikai napilap jelenend meg, és pedig Huszár Imre úr szerkesztősege alatt, ki lakik: Sugár út 60. sz.

Budapest, 1877. november hó 13-án.

Wodianer F., nyomda és háztulajdonos, a »Budapest« című képes politikai napilap kiadó tulajdonosa.”¹⁷

A bejelentéshez valóban nem mellékelte a biztosítékról szóló okmányokat, ezért a polgármester utasította, hogy három napon belül csatolja a betáblázási iratokat. Wodianer el is indította a telekkönyvi hivatal felé az ügyet,¹⁸ miközben megírt egy kérvényt a polgármesteri hivatalnak is, még 15 napot kérve. De nem sikerült a 15 nap elmúltával sem beadnia az igazolást, az újabb felszólításra pedig megint csak egy újabb, hat-nyolc napos prolongálást kérelmezett.¹⁹ Január 7-én végül bemutatta a telekkönyvi kötelezvényt a két ingatlanra betáblázott biztosítékról (az egyik a belvárosi Sarkantyús utca 3-as számú épület volt, a másik a terézvárosi „fásor” két szomszédos telke), és Wodianer azt is megírta, hogy ugyan 106 662 forint teher van a két ingatlanon, de a fennmaradó

¹⁶ Wodianer Fülöp 1899-es halálát követő jegyzőkönyv szerint az elhunyt ingatlanainak értéke összesen 275 000 koronát tett ki, ami forintra átszámolva (1 forint=2 korona) 137 500, azaz a közben eltelt majdnem negyed évszázad alatt csökkent Wodianernek ingatlanokban tartott vagyona. Ez persze korántsem jelenti azt, hogy vagyoni helyzete is gyengült volna, hiszen pl. a cégéről semmit nem tudunk meg a jegyzőkönyvből. BFL VII.2.e Cg 17914/1922.

¹⁷ BFL IV.1409.b 2835/1877.

¹⁸ BFL IV.1409.b 16393/1877.

¹⁹ BFL IV.1409.b 3171/1877.

összeg bőven elegendő kell legyen a napilap biztosítékára.²⁰ A hivatalban azonban nem így számoltak: a 192 200 forintra (tehát a *Budapest* által megadott összegnél 200 forinttal több) becsült ingatlanok esetében úgy gondolták, hogy kétszeres biztosítékot az csak 96 100 forint erejéig adhat, és mivel eleve terhelve van 151 747 forinttal (ők máshogy látták a betáblázott egyéb terhelések értékét, mint Wodianer), a biztosíték kérdése egyáltalán nincs rendezve. A kissé sajátos hivatali logika úgy válik érthetővé, ha a tanács szempontjából tekintünk az egyenletre: ők az összes terhet kétszeresen számolták, abból kiindulva, hogy az ingatlanokra betáblázott kauciók mindig duplán számítanak. Tehát ha az adott ingatlanra betáblázott terhek összegét megduplázzák és kivonják a teljes összegből, akkor kapják meg azt a tiszta összeget, ami fedezetül szolgálhat egy esetleges sajtóvétségi ügyben. Ha ezzel a számítással nem állapítható meg a kétszer 10 500 forint, akkor – legalábbis a polgármester hivatala szerint – egész egyszerűen nincs meg a kötelezően előírt biztosíték.

Erdemes idézni a hatalom értelmezésének Wodianer-féle értelmezését a fellebbezési levélből: „[...] miszerint nagyságos polgármester úr a kettős biztosítékot oly módon értelmezi mintha valamely 42 000 forintra becsült 100 000 [minden bizonnyal elírás, helyesen 10 000 – S. Sz.] forinttal terhelt ingatlanság a 10 500 forintnyi hirlap biztosítékul sokkal nagyobb biztonságot nyújtana, mint például tizmillióra becsült jelzalog azon esetben, ha arra öt millió teher be lenne kebelezve”.²¹ Vagyis ha a betáblázások értékének kétszerese meghaladja a teljes összeget, akkor már elfogadhatatlan a benyújtott kérelem, legalábbis a hatalom logikája szerint. Valójában a jogszabály, ahogy arra Wodianer is rámutat ebben a levelében, csak az adott kaució megkésztetését írta elő, az egyéb terhekét természetesen nem.

Végül 1878. június 1-én rendeződött az ügy: Wodianer fellebbezése után a polgármester belügyminiszteri nyomásra elfogadta a lapkiadó érvelését, és így már sikerült biztosítani a kauciót.²² A belügyminisztérium a következőképpen látta a kérdést:

„Budapest főváros polgármesterének!

A Budapest című politikai hirlapért Wodianer Fülöp mint kiadótulajdonos által betáblázott kötelezvényben letenni szándékozott biztosíték el nem fogadása iránt f. é. február 7-én 51. eln. sz. a. kelt határozatát érdemében ezennel jóváhagyom.

A határozat azon indoklása, hogy »a pesti belvárosi 608 és pest terézvárosi 55, 56 sz. a. fekvő ingatlanok becsértéke a bemutatott becslési jegyzőkönyv szerint összesen 192 200 forintot lévén az kétszeres biztosítékot csak 96 100 frt erejéig nyújt, holott ezen ingatlanokra a mellék jelzalogtételek elhagyásával is összesen 151 747 frt 4 kr tőke lévén betáblázva, az ezek után következő 10 500 frtnyi hirlapbiztosíték sem egészben, sem részben biztosítva nincsen«, téves [eredetileg a „helytelen” szót használták, ezt azonban áthúzták – S. Sz.], mert a törvény értelmében nem a már betáblázott magán követelések kettős értéke, hanem a betáblázott magán követelések, és amennyiben ezek között, mint jelen esetben is, más hirlapi biztosíték léteznék ennek kettős értéke levonásával fennmaradó tiszta érték veendő alapul, minthogy azonban a bemutatott telekkönyvi kivonatokban feltüntetett magán terhek és a »Közvélemény« című hirlap biztosítéka kettős értékének a becsárbóli levonása után a jelen biztosíték, illetőleg kettős értékének fedezésére a törvény értelmében szükséges fedezet nem elégséges, ily értelemben hagyatik jóvá.”²³

Vagyis a belügyminisztérium szerint igaza is volt Wodianernek, meg nem is. Az újságcikkek ugyan nem írtak róla, de Wodianer 1876. december 23-án jelentette be másik lapjának, a *Közvéleménynek*

²⁰ BFL IV.1409.b 51/1878.

²¹ BFL IV.1409.b 318/1878.

²² BFL IV.1409.b 991/1878.

²³ MNL OL 148-1883-XIV.B-5191, 1435/1878.

1877. január 1-én történő megindítását,²⁴ tehát a két megnevezett ingatlanok nem egy, hanem két lap biztosítékát kellett volna fedeznie. Így ha ezen lapok együttes kétszeres biztosítékát vesszük, azaz 42 000 forintot, akkor kiderül, hogy az ingatlanok tehermentes értékéből nagyjából 1500 forint hiányzik, hogy biztosítva legyen a kaució. Így tehát valóban számon lehetne kérni Wodianernek, hogy nem állt rendelkezésre a szükséges összeg: ez azonban akkor lenne igaz, ha a betáblázott terhek valóban 151 474 forintot tettek volna ki. Ugyanis a polgármesteri hivatal által a belügyminiszternek megküldött, az esetet lezáró június 1-i levélben már nem ez az összeg szerepel, hanem csak 131 260 forint az egyéb ügyek miatt betáblázott érték, vagyis a fennmaradó 60 937 forint bőven fedezhette a kaució összegét mind a két lapra, ahogy ezt a levél meg is állapítja, lényegében felmentve Wodianert a nem elégséges biztosíték kérdésében.²⁵ Az ellentmondás feloldása sehol nem szerepel, de elképzelhető, hogy mivel kezdetben a *Budapest* lap biztosítékának fedezetét próbálták feltárni, a *Közvélemény*ét már beleszámolták (hiszen az előbb is indult, mint a *Budapest*), és a későbbi eltérést az okozta, hogy a 151 474-be már beszámolták a *Közvélemény* kétszeres kaucióját, a minisztérium ezt tehát feleslegesen számolta be újra a maradék összegbe.²⁶

A lap(ok) számára tehát megoldódott a helyzet, de nem így Wodianernek, hiszen négy nappal később mégis elítélték és börtönbe kellett vonulnia, a Főügyészség megfogalmazása szerint „a sajtótörvény rendszabályainak meg nem tartása miatt”.²⁷ A pontos okot nem tudjuk, azt azonban igen, mert a belügyminiszteri levelekből kiderül, hogy a minisztérium a királyi főügyész felé azt jelezte, Wodianer két lapjának nem volt elegendő a biztosítéka: ők tehát ragaszkodtak hozzá, hogy túl sok a teher a két ingatlanon, még úgy is, ha csak egyszeres értékkel számolják őket. Továbbá nehezítésüket fejezték ki amiatt, hogy akár fél évig is működhet egy politikai lap tényleges biztosíték nélkül (példaként Wodianert és a Budapestet hozták fel).²⁸ Ugyanitt jelezték, hogy ezt a gyakorlatot a jövőben mindenképpen kerülni kell: időben, a lap megindulásakor kell letennie a kiadóknak a biztosítékot, amennyiben ez elmarad, azt „haladéktalanul” jelenteni kell a minisztériumnak.

A *Budapestnek* tehát egyfelől igaza volt, amikor az okot nem abban látta, hogy a nyomdatulajdonos kiadó kévsé nyújtotta be a biztosítékot, hiszen a halasztási kérelmeket minden esetben elfogadta a polgármester. Másfelől a rendelkezésre álló források szerint a sajtóvétségi ítélet tényleges alapja mégis a számolási eltérésekből adódó további, valóban jelentős (majdnem fél éves) késedelem lehetett, mivel a biztosíték összegszerűen egyértelműen biztosított, legalábbis azon levelek szerint, amiket a főváros küldött Wodianernek és a minisztériumnak (habár mint láttuk, a minisztérium bár elvetette az egyéb terhek kétszeres beszámítását, más értékkel számolt és így egyértelműen elmarasztalta Wodianert). De nem lehet Wodianer Fülöpöt sem egyértelműen a hatalom áldozatának tekinteni: az, hogy nem csak a *Budapest*, hanem a *Közvélemény* esetében is addig

---

²⁴ A lap biztosítékával hasonló kálváriát járt be, mint a *Budapesttel*, de az igazsághoz hozzátartozik, hogy ebben az esetben is sokáig nem teljesítette a kaució biztosítását.

²⁵ MNL OL 148-1883-XIV.B-5191, 991, 1014, 1065/1878.

²⁶ Minden bizonnyal teljesebb lenne a történet, ha tudnánk, mennyi teher (azaz kölcsön) volt betáblázva a két ingatlanra. A BFL-ben található telekkönyvi nyilvántartás szerint a Sarkantyús utcai házra nagyjából 115 000 forintnyi teher volt bejegyezve 1878 elején, és ugyanerre az ingatlanra volt bejegyezve a két napilapnak, tehát a *Közvéleménynek* és a *Budapestnek* is a biztosítéka. Ennek alapján az összesített és megkészenített biztosíték bőven meglehetett, azonban a másik telek, azaz a Terézvárosi fasor (vagyis Városligeti fasor) telekkönyvi papírjai jelenleg digitalizálás miatt nem elérhetőek, így nem tudjuk meg, hogy ott mekkora összegre rügött a terhek értéke, ahogyan azt sem tudjuk, hogy a két ingatlan becsült értéke hogyan tevődött össze. BFL XV.37.c. 482 és 4188.

²⁷ MNL OL K 148-1883-XIV.B-5191, 5709/1878, a Királyi Főügyészség levele a Belügyminisztériumhoz.

²⁸ MNL OL 148-1883-XIV.B-5191, 1435/1878.

húzta-halasztotta a biztosíték letételét, amíg csak lehetett, azt mutatja, hogy szándékosan késleltette a törvényi előírás teljesítését.

Az ellentmondásos értelmezés megvilágítja, hogy milyen anomáliák adódhattak egy olyan, első látásra egyértelműnek tűnő előírás körül, mint a napilapok biztosítékának kérdése.²⁹ Sajtóvétséget és akár börtönbüntetést is eredményezhettek olyan szabályozások, amik már a korszakban is sokak szerint meghaladottaknak bizonyultak (ahogy arra utalt a Képviselőház döntése, és az ott elhangzott felszólalások is), és ha ráadásul még a törvény értelmezésében is különbségek mutatkoztak a hatalom és egyén között, akkor a helyzet különösen sajátos jellemzői is feltárulhatnak. A fogolytörzskönyvek pedig segíthetnek abban, hogy olyan ügyekre is figyelmet fordíthassunk, amiket máskülönben nem biztos, hogy egyáltalán észrevennénk.

SOMORJAI SZABOLCS

---

²⁹ Wodianeréhez hasonló szituációba került Rill József, a *Független Polgár* kiadója is, akit szintén elítéltek, l. *A Hon*, 1878. június 6.